

УДК 338.482.22

Клочковський О.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Клочковська В.О., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії та РРПС, Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

РОЛЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У РОЗВИТКУ В'ЇЗНОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

У статті розглянуто проблеми розвитку туристичної сфери в Україні з оглядом європейських тенденцій. Визначено місце України на європейському ринку туристичних послуг. Окреслено ряд проблем, що стоять на заваді розвитку в'їзного та виїзного туризму. Визначено конкретні способи подолання кризових явищ у цій сфері: наголошується на необхідності зміни моделі регулювання туризму із зазначенням доцільності залучення органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: туризм, в'їзний туризм, виїзний туризм, державне регулювання, місцеве самоврядування.

O.V. Klochkovsliy, V.O. Klochkovska

LOCAL GOVERNMENT ROLE IN THE DEVELOPMENT INCOMING AND DOMESTIC TOURISM

In the article the problem of tourism development in Ukraine with an overview of European trends. The place of Ukraine in the European travel market. Outlined a number of problems that hinder the development of incoming and outbound tourism. Defined specific ways of overcoming the crisis in this area, in particular emphasizes the need to change the model of regulation: tourism indicating the feasibility of the involvement of local authorities.

Keywords: tourism, Incoming tourism, domestic tourism, government regulation, local government.

Постановка проблеми. Соціально-економічна та політична ситуація в Україні загострила ряд проблем, серед яких можна виділити скорочення обсягів виробництва, зростання рівня безробіття, зменшення рівня доходів населення, загальне зниження економічної активності суб'єктів господарювання. Через геополітичну та як наслідок фінансово-економічну кризу відбувається масштабний спад економіки та гальмування розвитку галузей народного господарства.

Шлях виходу із цієї складної ситуації відомий: він зводиться до стабілізації ситуації у геополітичній площині, кількісному і якісному відновленні вітчизняного виробництва та створенні конкурентного продукту. Але цей спосіб вирішення проблеми є досить затратний і потребує притоку додаткових інвестиційних ресурсів, які й так в останні роки помітно скоротилися.

А тому на перші місця виноситься роль галузей, які є найменш уразливі або такі, які не суттєво впливають на бюджетні видатки і не потребують значних інвестиційних вливань. Серед таких особливе місце займає туризм.

Аналіз останніх публікацій. Проблематикою розвитку туристичної галузі в Україні займається досить велика кількість вчених-дослідників, серед яких можна виділити Ю.Ю. Юрченко, яка формує концептуальні напрями розвитку внутрішнього туризму і наголошує на безальтернативній ролі туризму у складних соціально-економічних умовах [7]. У своїх працях М. Ільїна оцінює роль економічної діяльності об'єктів зеленого туризму у вирішенні соціальних проблем жителів сільської місцевості [6]. Досліджуючи проблему державного та регіонального управління туристичної сфери, ми звернули увагу, що досить велика кількість науковців займається

дослідженням цієї проблеми. Зокрема, В.В. Гуменюк у своїх працях значну увагу приділяє державному регулюванню конкуренції у сфері туризму та підвищенню якості туристичних послуг [5]. К.Г. Бриль у власних дослідженнях акцентує увагу на ролі держави у формуванні туристичних центрів [3], окрім цього у своїх працях він концентрує увагу на вдосконаленні існуючого організаційно-економічного механізму управління туристичними центрами [4].

Формулювання цілей дослідження. Формуючи напрям свого дослідження ми прагнемо відійти від стереотипного мислення про роль держави у розвитку туристичної сфери і зосередити увагу на виключній ролі органів місцевого самоврядування у розвитку цього явища, особливо у світлі децентралізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Україна є однією з країн Європи геополітичне положення, культурні, природні та рекреаційні ресурси якої всебічно сприяють розвитку туристичної сфери в усіх напрямках, а саме в'їзного, виїзного та внутрішнього туризму. Проте не дивлячись на начебто загальний позитив, туристична галузь в Україні розвивається повільно, нерівномірно, формуючи лише в окремих регіонах держави відносно розвинені туристичні центри.

Формування ефективної системи туристичного бізнесу у значній мірі залежить від ефективності державного та регіонального механізму управління цією сферою, зацікавленістю держави і окремо взятих регіонів у розвитку туризму.

Ні для кого не секрет, що Україна має досить потужний туристичний потенціал, який формувалася століттями, і зараз може допомогти вийти державі на новий рівень розвитку і сприйняття у світі.

З усієї сукупності економічних показників, що характеризують розвиток туристичної сфери, беззаперечно найголовнішим є дохід, який отримує Україна від реалізації туристичних послуг. Аналізуючи даний показник, нами встановлено, що за останні кілька років суттєво скоротилися надходження від цього виду господарської діяльності в Україні. Перш за все мова йде про в'їзний туризм, який мав би забезпечити значну частку притоку валютних надходжень в країну (табл. 1).

В'їзний туризм (іноземний туризм) - це подорожі в межах країни осіб, які постійно не проживають на її території. Приїзд іноземних туристів в країну, в який-небудь регіон країни і являється активним видом туризму. Він слугує фактором ввозу грошей (валюти) в певну країну чи регіон [2].

Таблиця 1

Розподіл регіонів Європи за показником надходжень від міжнародного (в'їзного) туризму *

Країна/Континент	Надходження від міжнародного туризму (в'їзного), млн. дол. США				Частку у загальному обсязі надходжень у 2015 році, %
	2010	2013	2014	2015	
Європа, усього	412183	492764	513535	450731	100
Північна Європа	59853	75440	82478	78395	15,3
Західна Європа	142318	166818	173672	146397	32,5
Східна та Центральна Європа, у т.ч.	48314	60973	58214	50146	11,1
Арменія	646	880	966	936	0,2
Азербайджан	657	2365	2432	2309	0,5
Білорусь	440	791	868	734	0,2
Болгарія	3407	3837	3908	3146	0,7
Чехія	7172	7042	6822	6048	1,3

Продовження таблиці 1

Естонія	1073	1629	1814	1500	0,3
Грузія	659	1720	1787	1936	0,4
Угорщина	5628	5366	5872	5344	1,2
Казахстан	1005	1522	1467	1625	0,4
Киргизстан	160	530	423	426	0,1
Латвія	642	864	956	895	0,2
Литва	967	1375	1384	1147	0,3
Польща	9576	11344	11234	9728	2,2
Молдова	163	226	229	210	0,0
Румунія	1140	1590	1832	1704	0,4
Росія	8831	11988	11759	8465	1,9
Словаччина	2233	2556	2578	2363	0,5
Таджикистан	4	3	1	1	0,0
Україна	3788	5083	1612	1082	0,2
Узбекистан	121	-	-	-	-
Південна Європа	161699	189534	199170	175793	39,0

*розраховано автором на основі джерела:

<http://www.eunwto.org/doi/book/10.18111/9789284418145>

Аналізуючи таблицю 1, маємо змогу спостерігати за основною економічною тенденцією у сфері туризму європейського континенту – надходженнями від в'їзного туризму. Бачимо, що найбільшу частку надходжень формують країни Західної і Південної Європи – 71,5%.

Східноєвропейські країни мають не високу питому вагу у загальних надходженнях – 11,1%. Серед усіх країн Європи, частка України складає лише 0,2%, що безумовно є надзвичайно низьким показником.

Аналізуючи абсолютні показники надходжень від в'їзного туризму в Україні, ми бачимо різке скорочення надходжень з 5,08 млрд. дол. у 2013 році до 1,61 млрд. дол. і 1,08 млрд. дол. у 2014 і 2015 рр. відповідно. На нашу думку така ситуація може бути пов'язана із загостренням геополітичного протистояння на Сході України і проведенням антитерористичної операції.

Потрібно відмітити те, що навіть у стабільний період розвитку, Україна не наближалася до показників надходжень своїх сусідів по регіону, таких як Польща та Чехія, яким вдалося за 2015 рік отримати 9,7 млрд. дол. і 6,04 млрд. дол. відповідно. І це усе відбувається на фоні того, що Україна має надзвичайно вигідне географічне розташування, значно більшу територію, значну кількість населення, а саме головне – це неймовірну кількість потенційних місць, які могли б бути відвідані туристами.

Основна причина такого негативного явища на нашу думку приховується в нерозумінні органами державної влади важливості розвитку туристичної сфери і як наслідок недоотримання усього потенційного обсягу надходжень.

На жаль, змушені констатувати, що на сьогоднішній день досі не сформована ефективна вертикаль управління туристичною сферою, яка могла б швидко реагувати на зміну кон'юнктури і забезпечити розвиток галузі. А задекларовані положення у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки» так і залишилися не виконаними [1].

А тому ми вбачаємо єдине правильне рішення цієї проблеми - це віддати майже усю широту повноважень у системі управління туризмом органам місцевого самоврядування із виділенням у структурі останніх Ради розвитку туризму, яка б переймалася вирішенням проблем виключно цієї сфери. Особливо гостро стоїть це

питання у регіонах та містах України, які традиційно вважаються туристичними. У свою чергу державним органам регулювання у галузі туризму залишити деякі контролюючі функції існуючої системи, такі як контроль за використанням рекреаційних та заповідних територій, контроль за охороною пам'яток архітектури та садово-паркового мистецтва, ліцензування діяльності туристичних операторів та ін.

Отже, орган, який ми пропонуємо створити на першому етапі свого існування буде виконувати консультативно-дорадчу функцію, і дозволить об'єднати зусилля усіх суб'єктів господарської діяльності, що мають відношення до туризму, а саме: навчальні заклади, які готують спеціалістів для туристичної сфери; туристичних операторів, що здійснюють свою діяльність в межах регіону; представників музеїв та заповідників; керівників сільських громад, де є природні можливості для розвитку екотуризму або агротуризму, в решті-решт рестораторів та готельєрів, які також являються елементами туристичної інфраструктури.

Якими будуть напрямки діяльності Ради розвитку туризму? Ми вбачаємо, що даний орган буде мати змогу:

по-перше, здійснювати аналіз та узагальнювати проблеми, які стримують розвиток туризму та туристичної інфраструктури;

по-друге, займатися розробкою пропозицій, проектів, програм щодо стимулювання розвитку туризму;

по-третє, забезпечити формування спільної позиції місцевої влади та представників підприємств туристичної галузі щодо шляхів розвитку та вдосконалення цієї сфери;

по-четверте, дозволити опрацювати пропозиції, проекти і програми, що надходять від підприємств, науково-дослідних організацій, мешканців, підприємців тощо, з метою розвитку туризму та супутніх галузей;

по-п'яте, дасть змогу ініціювати пропозиції, проекти і програми, що будуть спрямовані на розвиток туристичної галузі конкретної місцевості;

по-шосте, забезпечити проведення маркетингового аналізу можливостей місцевого ринку туристичних послуг (наприклад, прокладання туристичних маршрутів і вивчення попиту на них)

по-сьоме, вдасться сформувати стандарт надання туристичної послуги і забезпечити дотримання належної якості, що зробить таку послугу конкурентною.

Ми вважаємо, що результатом діяльності Ради розвитку туризму стануть позитивні зрушення не лише у сфері в'їзного туризму, а й такого важливого напрямку як внутрішній туризм. Справа у тім, що під тиском соціально-економічних проблем більшість українських туристів все частіше розвертаються у бік внутрішнього туризму і саме тут будуть надзвичайно доречними надбання Ради з розвитку туризму. Які дозволять на рівні окремо взятого населеного пункту або місцевості допомогти прокласти туристичний маршрут, організувати трансфер, дозвілля, в решті-решт забезпечити якісний відпочинок.

Висновки дослідження. У результаті дослідження нами запропоновано відійти від стандартної моделі управління розвитком туризму і спробувати реалізувати нову модель, яка повністю враховує децентралізаційну складову. Як наслідок, така інновація дозволить вивести на новий рівень туристичну галузь і забезпечить стабільний і рівномірний розвиток об'єктів туризму та туристичної інфраструктури, що дасть новий поштовх для створення конкурентоспроможної галузі.

Література:

1. Про затвердження Державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/583-2002-п>

2. М.П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. – К. : Знання, 2011. – 334 с.
3. Бриль К.Г. Вдосконалення організаційно-економічного механізму управління туристичними центрами в сучасних умовах / К.Г. Бриль // Економіка та держава. – 2015. – №9. – с. 72-75.
4. Бриль К.Г. Посилення ролі туристичних центрів у забезпеченні територіального розвитку / К.Г. Бриль // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. - №16. – с. 43-47.
5. Гуменюк В.В. Державне регулювання конкуренції на ринку курортно-рекреаційних послуг / В.В. Гуменюк // Економіка України. – 2016. - №11(660). – с. 34-43.
6. Ільїна М. Проблеми оцінювання економічної діяльності підприємств сільського зеленого туризму / М. Ільїна // Економіст. – 2016. - №6. – с. 16-20.
7. Юрченко Ю.Ю. Концептуальні напрями розвитку внутрішнього туризму в Україні / Ю.Ю. Юрченко // Економіка України. – 2016. - №6(655). – с. 29-39.